

A MŰVÉSZET NÉGY FAL KÖZÖTT.

A mai társadalom embere napjait fárasztó munkásságban tölti, reggeltől estig — s az est gyakran másnap virradatig tart — résen kell állnia, mindig küzdelemre készen, szemben a tolongó versenytársakkal, kis lökéseket vagy súlyos csapásokat hol osztva, hol tűrve. Ha fárasztó napi teendője után marad néhány órai szabad ideje, úgy óvakodik azt oly helyen tölteni, hol idegrendszerre a szükséges nyugalmat találná. Mintha varázserő vonzaná, siet színházba, hangversenyerembe, vagy kávéházba, vendéglőbe hirlapolvasás s kártyajáték közt mindent inkább talál, mint agyonkínzott szervezetének restaurálását.

Ezek a szokások elválaszthatatlanok a mai nagyvárosi élettől s hiába való minden kísérlet, meggyőző okokkal ellenük küzdeni. Ideges és vérszegény egyéneknek elterjedt jelenség, hogy, bármennyire legyenek tisztában állapotuk követelményeivel, hajlamuk van, mindent elkövetni, a mi bajukat súlyosbítja. A mi az egyéneknek nyilvánul, az a tömegre is áll. Életünk össze van forrva ama termek falaival; lássuk e falak magok — nem tekintve az elég gyakran kétes értékű szellemi élvezeteket, melyekben köztök részesülünk — miféle hatást gyakorolnak arra, kit fogva tartanak. Nyilvános termeink művészi díszítésénél mennyi tekintettel voltak a habár önkénytes, de nem kevésbé némi figyelembevételt érdemlő látogatóra? Hogyha hallását vonó, fuvó s ütő hangszerek zaja vagy az emberi toroknak természetellenes magasságra csavart hangja folytonos izgalomban tartja, legalább szeme pihenést kíván, melyet csak harmonikus építési és dekoratív stílus adhat meg. Pedig ugyanazok az okok, melyek bennünket érzékenyebbé tesznek a jó

ízlés ellen elkövetett vétkek iránt, akadályként állnak az egészséges irányú alkotás előtt. Korunk idegessége sok művészi szörnyszülöttet hozott létre s az ilyenekkel körülvelt közönség vagy naponként megújuló kínokat érez látásukon, vagy eltompul s mindig erősebb ingereket kíván, hogy pillanatnyi érdeklődésre ébredjen. Vessünk néhány pillantást egyik-másik helyiségre, melyekben téli estéinken üdülést és szórakozást szoktunk keresni s melyek első sorban vannak hivatva, vidám, de nem kirívó díszítéssel megnyugtató s derítő hatást gyakorolni a falaik közt tartózkodóra. A mi par excellence báli s hangversenytermünknel, a fővárosi vígadó nagy terménél, kényszerűségből megtanultunk belenyugodni az elhibázott, de évek hosszú során át megszokott architektúrába, sokkal nehezebben békülhetünk ki a teremnek legújabb fölciczomázásával, mely legfeljebb oly ízlést elégíthet ki, minőre — az abusive úgynevezett «művész-estélyek» programja van számítva. Finomabb érzésű egyén alig lesz képes valamely komoly zenemű meghallgatására szükséges nyugalmat összeszedni egy teremben, melynek karzatáról egy pár gipsz-kisasszony affektált keces poseokban készül a megrémült közönség fejére ugorni, míg lent, a sarokban egy elég merészen modellirozott s nagyon is merészen színezett szobor áll, mint «értéktelen minta» a nyers ízlésnek legújabb vívmányaiból.

Nem akarunk a szobrászati művek színezését illetőleg végleges ítéletet kimondani. Volt alkalmunk márvány s más anyagból készített szobrokat látni, melyeknél néhány diskret tonus alkalmazásával igen jó dekoratív s a mellett szellemes, életteljes hatás éretett el. De a gipsznek egészen naturalisztikus befestése, a mint ezen az első s reméljük, utolsó példán látjuk, nem alkalmas művészi benyomás létrehozására: a hússzín, főleg közről, merő piszok s az összhatás az, hogy a riktóan öltözött hölgy érzi, hogy nem illik környezetébe s szeretne haza menni, hogy toilette-jét változtassa.

Előttünk sajnos tévedés marad két különböző műfaj összekeverése; a szobrászati mű, mely festői hatásokat vadász, nem jobb, mint némely barokk festmény, melyeknél a művész a hatás emelésére plasztikus kezeket vagy lábakat hagyott kinyúlni a keretből. Igaz ugyan, hogy a szobroknak élénk színekkel való befestése nem is új, hanem már a középkorban, sőt talán a régi görögöknél is el volt terjedve s tetszésre

talált, de ha mindent föl akarnánk eleveníteni, a mit egykor szépnek s jónak tartottak, hová jutnánk? Mennyi, alapjában elhibázott törekvésnek voltak már ártatlan okozói azok a «régiek»! A tarka plasztika helyén lehetett egy időben, midőn még az első rendű festőművészek is esztergályos-munka módjára kezdék meg képeiket s ha minden szép pontosan ki volt rajzolva vagy inkább faragva, akkor aztán aláfestettek s végre drága, szép festékekkel színezték a képet. Más színben, szó szoros értelemben, nézték az akkoriak a világot, másként látjuk mi utódok, kik a hangulat-tájképnek vagyunk hívei, mely forradalmat szült a művészet birodalmában.

Az archaéologiai kísérletek művészi téren többnyire meddők, még ha a klasszikus korszakok műveinek fölevenítésén fáradoznak is. Hisz a «klasszikus» elnevezést csak az a művészet nyerheti meg, a mely igaz, a mely tükörként adja vissza korának érzési és gondolkodási módját. De a mi száz meg száz évvel ezelőtt igaz volt, az ma modoros, hazug. A renaissance művészei őszinték voltak, midőn nagy szenvedélyeket, ünnepélyes cselekvéseket választottak tárgyakul, míg a modern művész, ha igaz akar maradni, nem fogja az embert mint a teremtés koronáját föltüntetni, hanem, mint a természet egy részét és öntudatos nepotismust követ el, ha őt környezetéből ki, a modell-podiumra rántja.

A légkör és a fény ezerféle vibrálása képezi a mai festészetnek kiinduló pontját; a pathetikus állás, a szabályos, elvesztették jelentőségüket. Bizonyos, hogy idegzetünk érzékenyebbülése hozta létre az új irányt s ép oly bizonyos, hogy adott szervezetünkkel számolnunk kell, ha boldogulni akarunk. Azt a nézetet, hogy szoros kapcsolat létezik a legújabb művészeti mozgalmak s a mai emberiség nagyobbfokú ideges érzékenysége között, támogatja a jelenség, hogy azon központok, melyekben leghevesebb a létért való küzdelem s ennek következtében legnagyobb az idegzetek feszültsége, a művészi téren végbemenő revolutionnak kiinduló pontjait képezik. A modern kultúra gyűpontjában, Párisban, kezdődött a vihar, mely ledönté a régi hagyományt s hullámokat vert föl, melyek fokozatosan gyöngülve, érezhetők az egész művelt világban s ennél fogva minálunk, ama világ egy kissé félreeső zugában is. Az indító ok, a túlfeszített s még mindig fokozódó küzdelem a létért, korunk fő jellemző vonása. Vajon csak muló jelenség-e ez

a lázas izgatottság? A történelem nagy színjátékában a fölvonások közti szüneteket rendesen zajos mozgalmak töltik ki. Talán most is új szakasznak megyünk elébe s öntudatlanul segítjük elő a készülő változást. Vagy talán már túlhaladtuk a bonyodalmat és a tragédia megoldását megelőző végföllobbanás izgató jelenségeinek vagyunk szemtanúi?

Mi valamennyien túlságosan bele vagyunk merülve a korszellem árába s nem vagyunk képesek annyira föléje emelkedni, hogy az ily problémák megfejtéséhez szükséges áttekintést nyernénk. Visszatérünk a tárgyhoz, melyből kiindultunk. Hogy mennyire hiába való erőlködés, ha az epigonok elmúlt nagy korszakokat újra akarnak teremteni, arra elég intő példát nyújt a közeli múlt. A németeknél Winkelmann minden lelkesültségével s alapos kutatásaival nem volt képes igazi lendületet adni az elsatnyuló művészetnek, bármennyi hívő követőt gyűjtött is maga köré. Franciaországban David iskolája is csak addig talált elismerésre, míg maga a mester, kinek erős egyénisége elnyomott minden ellenmozdulatot, szóval és tettel küzdött meggyőződéséért.

Ha a kapkodás idegen irányok után magában elvetendő, mit szóljunk még ama furcsa ötletekről, melyek mérvadó férfiakat a legellentétesebb stílmutatványok összeférczelésére bírtak, elrémitésére minden egészen el nem tompúlt embernek? És nemcsak régibb középületeinknél, hol a hagyományos architektúra és az annál sokkal újabb díszítés természetes ellenkezésben vannak, akadunk ily ballépésekre, hanem legújabb keltű nyilvános termekkel is meg vagyunk áldva, melyek tanulságul szolgálhatnak — hisz mi magyarok ősi idők óta csak kárunkon tanulunk — hogy hová vezet a vak utánzási vágy. Midőn az Andrassy-úton, az operaházzal szemben, az állam-vasút nyugdíjintézeti épületét tervezték, mely, úgy látszik, a magyar stíl képviselője akart lenni, nyilván némely német városnak régi vagy régies sörházai, azok a renaissance- vagy goth stíli «Rathskeller»-ek szolgáltak mintakul. Csakhogy amott, külföldön, megvannak a régi emlékek, melyek híven utánoztatnak, míg mi összerakunk, mit a véletlen hozott s önkénytelen rányomjuk a magyar stíl bélyegét. A kérdéses Andrassy-úti helyiségek közé belépő először goth vagy az lenni akaró architektúrát pillant meg, aztán majdnem mór berendezésű szobákat talál, melyek egyikének mennyezetéről bekátávtatbó

festett barokk geniusok mosolyognak le, mintha az úgy magától értetődnék. Körútunkat folytatva, a műtörténelemnek még több korát s nemzetét találjuk képviselve, melyek nem igen örvendetes művészi nyelvzavart idéznek elő. Igaz, drága szövetek, dús aranyozás s vakító világítás pazarul vannak alkalmazva s bámulásra ragadják a kávé szüresülő komám-asszonyokat és urakat. Csakhogy mindenki nem rendelkezik ily irigylésre méltó szervezettel, az érzékenyebb látogató szenved s nem tudja, mi bántja?

Mi okozhatja, hogy nálunk, hol szép tehetségekben nincs hiány s jó akaratban bizonyára még kevésbbé, oly ritkán jön létre egy öszhangzatos hatású egész? Nem állítjuk, hogy a kérdést egész terjedelmében megoldottuk volna, de tán közelítünk a valódi okhoz, ha azt művészetünk fiatal korában s az abból következő önállóság-hiányban keressük. Nincs s a dolgok természete szerint még nem is igen lehet nagy önbizalmunk és azért nem merünk őszinték, nem merünk mi magunk lenni, pedig maradandó nagy hatást csak az a művészet gyakorol, a mely eredeti, a mely se távol fekvő századoktól, se gazdag s kegyesen leereszkedő szomszédoktól nem kér kölcsön. Ha a köz- és magánépületeknél, melyek első sorban adják meg valamely városnak jellegét, kevesebb tekintettel volnánk arra, hogy máshol mi történik, hanem inkább figyelembe vennők a mi saját szükségleteinket s szokásainkat, akkor magától tűnnék el az a mintakártya-benyomás, melyet fővárosunk némely újabb s díszesebb része gyakorol. Így természetes úton fejlődnek ki az, mit erőltetett keresésnek sohasem sikerült létrehoznia: az önálló stílus. A kövek szólnak, hogyha épületek alakjában organikus egészet képeznek s nem volna hátrányunkra, ha tudatnák az idegen látogatóval, hogy hol tartózkodik. Nem növeli az érdeklődést valamely város iránt, ha a beléje tévedő hol Bécsnek vagy Párisnak, hol Florencznek vagy Velenczének többé-kevésbbé gyarló utánzására akad.

E kis kitérés az építészeti térre szükséges volt a szerves kapcsolat miatt, melyben az építészeti keret a belső díszítéssel van. Ugyanazt a bizonytalanságot, keresgélést idegen motívumok közt, találjuk itt is; pedig a mi éghajlatunk alatt, melynek következtében életünknek jó nagy részét a négy fal között kell töltenünk, lényeges szerep jut az interieuröknek. Nem maradhat hatás nélkül a néző kedélyhangulatára, ha a dekoráló fest-

mény vagy szobormű nem akar összeolvadni a terem falaival vagy nem talál helyet a megtekintőnek fölfogási körében. Szabatos meghatározásokat persze nem lehet fölállítani arra, hogy mi alkalmas jó dekorálási hatás létrehozására; ilyen téren pozitív tanácsokat adni ép, oly bajos mint fölösleges. Az ember természete nyilvánul műveiben; a művészt, kinek idegrendszerét kicsinyes irigykedés s nagyszabású reclam-manceuvre-ek feszült-ségben tartják, hiába intjük, hogy egyszerű, naivságukban mély hatású tárgyakat válaszson. De hogy a körülöttünk levő természet s az ebben élő nép élete s története mily kincseket rejt az elfogulatlanul kereső művész számára, azt néhányan legjobbjaink közül sikeresen bizonyították. Majd, ha a kezdő mozgalom nagyobb mérveket ölt, ha középületeink díszítésénél is kivetkőzünk a megszokott, de viszonyainkhoz nem illő chablonból, akkor biztosítottak tekinthetjük művészetünk egészséges továbbfejlődését. Tán még néhányszor botlani fognak az új irány követői, de ha kis korunkban nem botoltunk volna, nem tudnánk ma járni.

A régi istenségek templomait azonban tanácsos lesz biztos angol lakatokkal elzárni, hogy még a legkonokabb archæolognak se sikerüljön őket síri nyugalomukból fölzavarni.

Kitettük magunkat némileg a szemrehányásnak, hogy inkább általános irányokat, mint határozott példákat világítottunk meg. De nehéz lett volna elkerülni ezt a hibát, hiszen minálunk a díszítő művészetek terén még sokkal könnyebb irányokat, mint kész tárgyakat találni.

S—z.